

Psychologie jazyka

PSB_307

Monika Víchová

Podzim 2017

Termíny výuky

(výuka 1x za 14 dní)

26.9.

10.10.

24.10.

7.11.

21.11.

5.12. – závěrečné kolokvium

Psycholinguistika

George A. Miller (1990): Linguists, Psychologists, and the Cognitive Sciences

- *cognitive sciences vs. cognitive science*
- Osherson & Wasow (1976)

Hlavní témata psycholingvistiky (Černý, 1996)

-14 tematických okruhů

- Osvojování jazyka dětmi
- Učení se cizímu jazyku; bilingvismus
- Produkce a percepce řeči
- Paměť (ukládání a vyhledávání informací/slov)
- Teorie řečové činnosti (pragmalingvistika)

Čím se psycholingvistika (ne)zabývá?

- jazyk vs. písmo
- pravopis (není gramatika jako gramatika)
- jazyk vs. řeč

Doporučená literatura

- Steven Pinker: *Jazykový instinkt*
(2009)

Doporučená literatura II

- Eva M. Fernández(ová) & Helen Smith(ová) Cairns(ová):
Základy psycholingvistiky (2014)
- Iva Nebeská: *Úvod do psycholingvistiky* (1992)
- František Čermák: *Jazyk a jazykověda* (2011)
- Monika Schwarz(ová): *Úvod do kognitivní lingvistiky* (2009)
- Anthony Arnone (Ed.): *The Essential Chomsky* (2008)

Požadavky k ukončení

- docházka (max. 1 absence)
- aktivní zapojení do diskuze
- seminární úkol – databáze *Web of Science* (webofscience.com)
 - vyhledat článek z oblasti psycholingvistiky podle svého zájmu
 - krátce popsat obsah (co se zkoumalo, co se zjistilo) – **max. 1/3 rozsahu**
 - kritické zhodnocení použité metodologie/statistiky/... – **min. 2/3 rozsahu**
 - případně navrhnout alternativní design výzkumu
 - termín odevzdání: **10.12.2017**
- závěrečné společné kolokvium

Historie psycholingvistiky

- Kognitivní obrat v psychologii
 - přechod od behaviorismu ke kognitivní vědě (60., 70.léta)
- „mysl je příliš komplikovaná, aby ji bylo možné popsat jen z hlediska jedné disciplíny...“ (Philip Johnson-Laird in Schwarz, 2009)
- kognitivní věda = psychologie+lingvistika+umělá inteligence (+biologie, neurovědy, filozofie, matematika...)

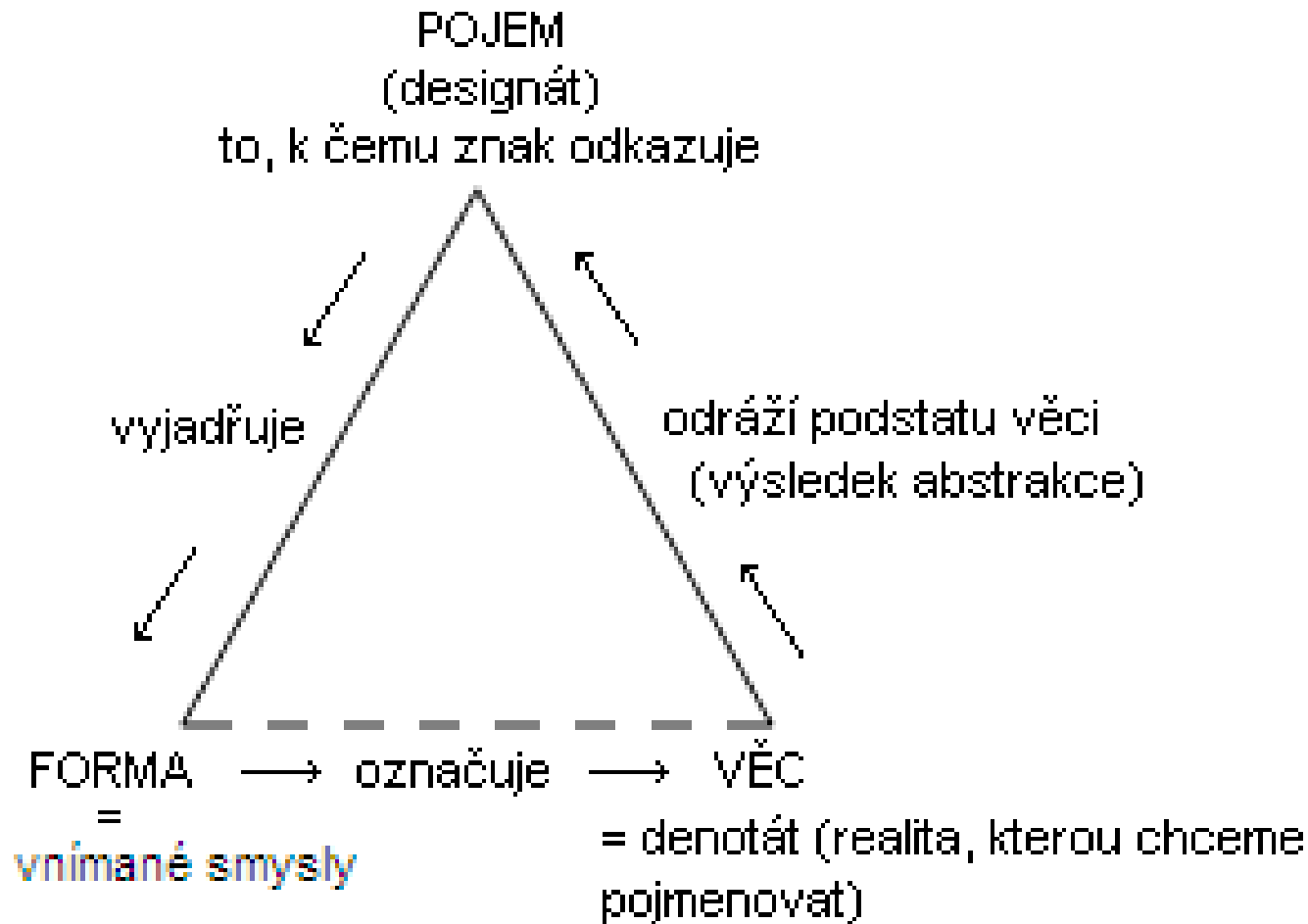
Jazyk jako znakový systém

„Základním předpokladem kognitivní vědy je, že lidský organismus může vykazovat smysluplné chování, když na uložené reprezentace znalostí (vytvářeny ze symbolů) aplikuje formální operace. [...]. Inteligentní chování je tedy výsledkem manipulace se symboly.“

(Schwarz, 2009, s. 15)

Různá pojetí jazykového znaku

aneb o vztahu mezi slovem a pojmem (mentální reprezentací, konceptem)

In *Význam významu*, 1923

Jak dochází k přiřazení znaku (slova) k pojmu?

Charles Sanders Peirce

3 složky podílející se na semióze:

- a) **znakové vehikulum** (nosič) – to, co je vnímatelné smysly
- b) **denotát** (to, k čemu znak odkazuje)
- c) **interpret** – ten, kdo rozumí zástupnosti

Ferdinand de Saussure

- bilaterální pojetí znaku:

signifié (označované, tj. pojem) + **signifiant** (označující, tj. slovo)

- vztah mezi nimi je arbitrární, ale neoddělitelný (rub a líc)

Jazyk je arbitrárním, konvencí ustáleným spojením mezi symbolem a významem; není zde spojení mezi významem slova a tím, jak je reprezentováno v jazyce (vyslovováno, značeno či psáno)

(Kurs obecné lingvistiky, 1917)

Neuronální podklad jazyka

Jak dochází k přenesení na pojmovou rovinu???

Modely jazyka:

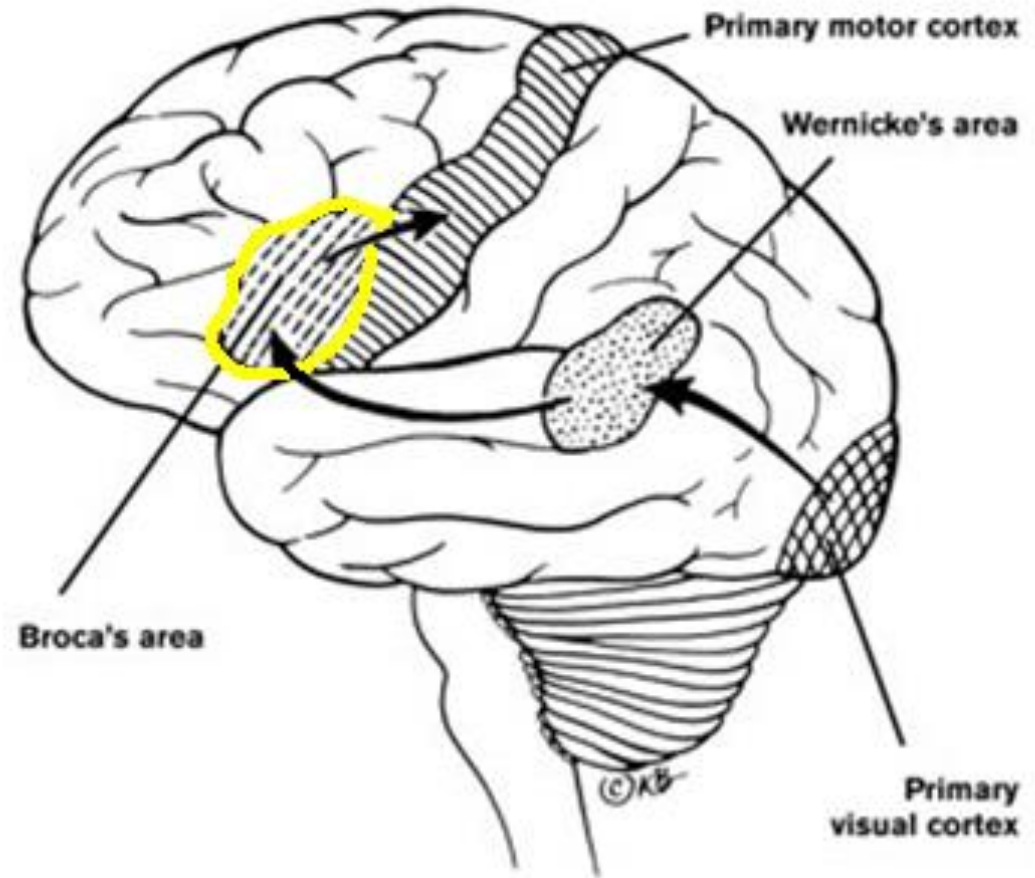
- mentální (vytvářejí modely, které popisují strukturní a procesuální aspekty mentálních jevů na abstraktní rovině)
- neuronální (důl. je fyzická báze kognice, která je popisována neurobiologickými metodami)

(Schwarz, 2009)

Brocovo centrum

Paul Broca r. 1861

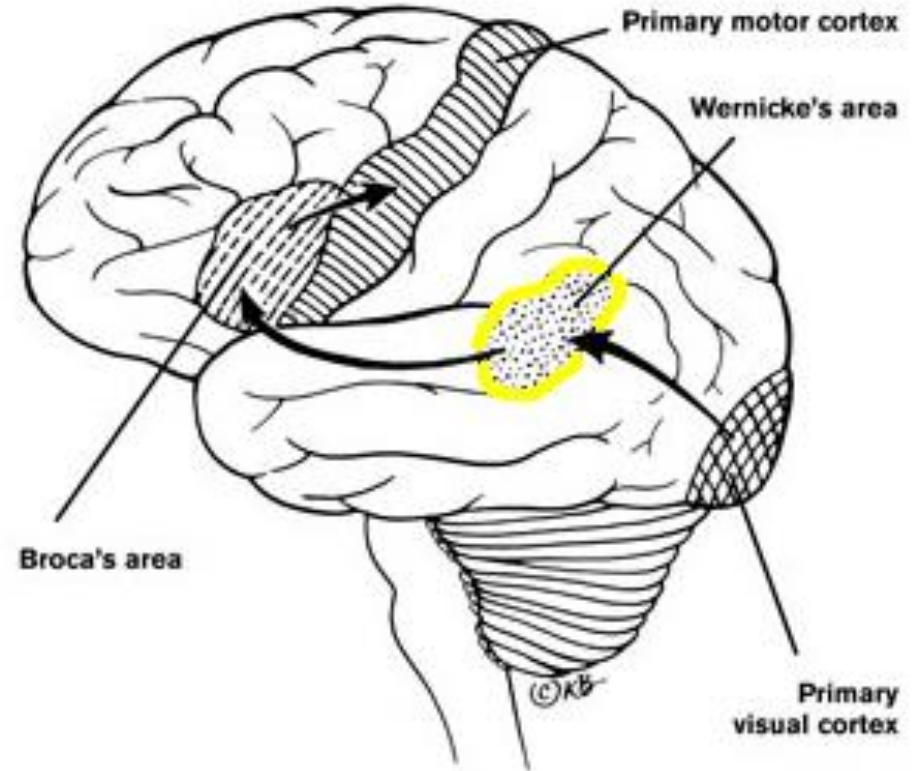
- afatický pacient Tan-Tan
- centrum produkce řeči
- area 44, 45
- inferiorní část frontálního laloku, pars opercularis a pars triangularis

Wernickeovo centrum

Carl Wernicke r. 1874

- centrum porozumění řeči
- area 22
- na pomezí temporálního a parietálního laloku
- posteriórní část superiorní temporální gyrus

Lokalizace jazykových rovin

„Pravá hemisféra je němá“

- sémantika je asi v P-hemisféře
- fonologie v L-hemisféře
- syntax v L-hemisféře

-lokalizační přístup dnes? - spíše se mluví o neurálních korelátech apod.
+ opět otázka: Pomůže nám toto lépe popsat jazykové procesy?

Modely sémantické paměti

Collins & Quillian z r. 1969: síťový model

- obrovské množství sítí, které jsou tvořeny uzly (pojmy) → strom
- kritika: Rosch(ová): teorie prototypů

Collins & Loftus(ová) z r. 1975: model šíření aktivace

- asociační spoje mezi pojmy (různá asociační síla)

(Sternberg, 2009; nebo Solso, 2001)

- výsledky asociačních experimentů to nepodporují (tzv. inverzní asociace)

Reprezentace poznatků

reprezentační teorie:

➤ unitární

- obrazy

- výroky (Anderson & Bower, Pylyshyn)

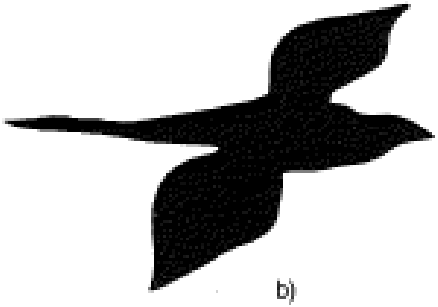
➤ duální (Paivio)

- oba způsoby

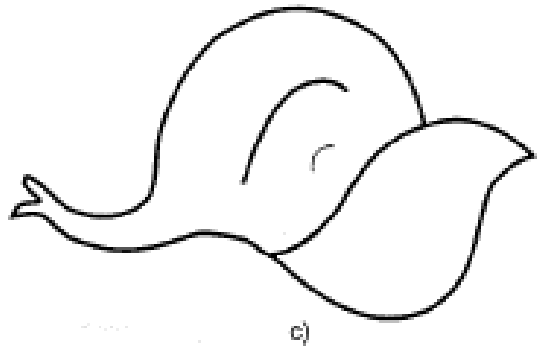
(Sternberg, 2009)

- další přístup k reprezentacím: enaktivní reprezentace (ukládají zkušenosti jako motorické programy), analogové (zkušenosti jako obrazy a prostorová schémata), symbolické (zachycují zkušenosti pomocí jazyk.forem)

(Schwarz, 2009, s. 82)

(Chambers(ová), & Reisberg in Sternberg, 2009)

← EYE GLASSES

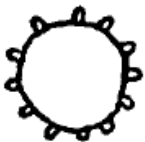
DUMBBELLS →

← SEVEN

FOUR →

← SHIP'S WHEEL

SUN →

← HOUR GLASS

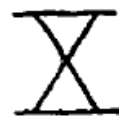

TABLE →

(Carmichael et al, 1932)

Dnešní přístupy

„Vzhledem k dnešnímu stavu poznání lze považovat za reálné, že mentální struktury tvoří nikoliv konglomerát více či méně autonomních struktur (znanosti, syntaktická pravidla, mentální slovník), ale struktura jediná, [...] **předpokladová báze**“

(Nebeská, 1992, s. 81)

= dynamická struktura, která se proměňuje interakcí jedince s prostředím

Vágnost významu

- důležitý historický poznatek: kódování nerovná se dekódování (Osgood in Nebeská, 1992)

- slova mají vágní význam

- velkou roli hrají konotace

→ Barnumský efekt (viz článek ve studijních materiálech)

Posun jazykového významu

Zákon sestupu v jazyce:

- původně neutrální slovo používané v odborných kruzích
→ rozšíření mezi veřejnost → nabývání konotací → získává negativní náboj

Ve studijních materiálech:

Mareš, P. (2014). *Úvod do lingvistiky a lingvistické bohemistiky*.
Praha: Nakladatelství Karolinum.

doporučeně:

George A. Miller (2003):

The cognitive revolution: a historical perspective

Reference

- Černý, J. (1996). *Dějiny lingvistiky*. Olomouc: Votobia.
- Carmichael, L., Hogan, H. P., & Walter, A. A. (1932). An experimental study of the effect of language on the reproduction of visually perceived form. *Journal of Experimental Psychology*, 15, 73-86. Dostupné na www.bryanburnham.net.
- Fernández, E. M., & Smith Cairns, H. (2014). *Základy psycholingvistiky*. Praha: Karolinum.
- Miller, G. A. (1990). Linguists, Psychologists, and the Cognitive Sciences. *Language*, 66(2), 317-322.
- Nebeská, I. (1992). *Úvod do psycholingvistiky*. Praha: H & H.
- Osherson, D. N., & Wasow T. (1976). Task-specificity and species-specificity in the study of language: A methodological note. *Cognition*, 4, 203-214.
- Richards, I. A., & Ogden, C. K. (1923). *The Meaning of Meaning: A Study of the Influence of Language upon Thought and of the Science of Symbolism*. New York: Harcourt, Brace & World, Inc.
- Schwarz, M. (2009). *Úvod do kognitivní lingvistiky*. Praha: Dauphin.
- Saussure, F. (1996). *Kurs obecné lingvistiky*. Praha: Academia.